

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

20-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók : Üllői-ut és 3 pipautcza sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, *félévre* 5 ft. *évesre* 10 ft.

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók : Egyetem-utca 4-ik szám.

NYILT VÁLASZ SZEMERE MIKLÓS URNAK.

(V é g e.)

Mindjárt a szomszédban divatozó új zene-aesthetika nagy gondolata juta reá eszembe, melylyel Beethoven utolsó munkáit akarják jellemezni és magyarázni: „Das Ringen des Schmerzens nach der Freude.“ Nálam ez a magyarázó értelmezés csak a *nem értésnek az értés után való birkozását* tudta szülni, és utoljára is beléje fáradva abban állapotam meg, hogy a psychologia — melyről kegyed ugyan keveset tart, de én annál többet — olyan állapotot nem ismer-ven, a nagyszerűnek csengő gondolat csupa nonsens. Ezt csak alkalmoszerűleg hozám elé s a viláért sem akarom azt mondani vele, hogy a kegyed gondolata is az; mert a kegyed-emitette állapotot ismeri, igen is, a psychologia, csak hogy ellentétet nem lehet alkotni a kegyed javára. Két bökkenője van. Egyik az, hogy haszinte megtörténik is, hogy hosszas, hosszas derült időt meg-unva, olykor változásért egy néhány felleget, egy kis csendes esőt vagy tán záport is ohajtanánk: de azt, hogy egy szokásos jó kedvű ember, jókedvétől menekedni kívánjon s leülvén zur Abwechslung „Hervey keserveit“ vagy „Young éjszakáit“ irjon, azt, gondolom, kegyed sem hiszi. Más baj az, hogy az az erőltetett vigság, az a keserves nevetés oly erősen, de oly erősen különbözik az igazi jó kedvtől, természetes jóizü nevetéstől, hogy ugyancsak léhüto kritikus lenne, a ki mindjárt nem látná, hány hét a világ. Látja biz' azt az ember azonnal, hogy a „szekér a mélység felé hajlik,“ s a költő csak az „egyensúly“ végett billegeti

tánczformára a lábát. Vagy tán kegyed Vörösmarty „Huzd-rá cigány“-át pajkos, vigdálnak tartja?

Elhiszem jobban informált belátásáról, hogy nem tartja biz' azt. Még többet is hiszek: azt t. i. hogy köszönettel tartozik nekem s a psychológiának, a miért figyelmeztettük, mily képtelenségekre vezetné kegyedet a tulzott ragaszkodás nem annyira merész mint inkább felületes antithesiseihez. Sőt harmadszor, élek a gyanuperrel, hogy kegyed azokhoz a jóindulatu és czélu angol skeptikusokhoz hasonlít, kik in materia christianitatis nem támadólag léptek fel, mint a francia encyclopaedisták s a német chemico-physiologusok, hanem megnyugtatót keresve állottak elé ellenvetésekkel és semmin sem örvendettek inkább, mint ha félrelépteiket utba igazitva, speciosus okoskodásaikat megczáfolva, kételeyeiket és aggodalmaikat elosztatva látták. Kegyed sem lehet hogy át ne lássa az író s irománya közti psychologiai hasonlóságot, hanem nem birván megegyeztetni a szabálylyal a látszó kivételeket, a példáiban s általánosságban kifejezett ellentéteket, mint egy kielégítő magyarázatra várás fejében lökte be a vitatkozás arenájába. Belökte nem mint Eris a meghasonlás és háboru al-máját; hanem mint az aranygyapjuhoz jutni akaró Jason az örsárkányokat elaltató po-gácsát¹⁾.

¹⁾ Hic Rhodus, hic salta! azt mondja itt nekem ellenfelem. T. i. ha én oly hón pártolom az íróra munkáiból huzandó következtetést, mutassam meg gyakorlatilag, s

Hogy ez így van, kitetszik abból az önkéntelen Flankenbewegungból, melyet a bonczkésem alatti hasáb végén csinál kegyed, midőn a bús költő pajkos, vig dalának *okát* keresi abban, hogy gyötrő gondolataitól menekülni törekszik. Még inkább pedig czikkje további folytatásából, hol egyenesen az én szakmámba látszik vágni, midőn nem annyira ellentéteket hoz fel, mint az ezeket okozó körülményeket sorolja elé magyarázólag. De csak *látszik* mondom, mert az én feladatomban nem csak az, hogy magyarázzam — psychologicé — az ellentéteket, hanem hogy kimutassam, mennyire nem csökkentik se az ellentétek, se magyarázó körülményeik az író és műve közti hasonlóságot és mennyire nem gátolják illő határok közt a művekből az írói jellemre, következmények huzását. Azért hát tovább folytatom világosításaimat.

Kegyed szerint a költő műve s személyisége közt a hasonlatot megrontja többek közt az is, ha a művész nem választja tárgyát egészen a szabadon, hajlama, egyénisége sugallatát követve, hanem kora divatának veti alá magát. Ez alkalommal a divat kártékony befolyásáról az irodalomra igen szép leczkét tart — episode gyanánt. Jó, helyes, majd minden szavának ¹⁾ alája írok; de

— lucus et ara Dianae

Et properantis aquae per amoenos ambitus agros
Aut flumen Rhenum aut pluvius describitur arcus;“

Mi haszna? Non erat his locus: nem bizo-

mondjam meg előre, minő színezetű lesz felelete, melylyel felszólításában biztat, s a melynek én előre nagyon örvendek. De azért minőségét jósolni nem akarom két okból, melyet megmondok, és egy harmadikból, melyet nem mondok meg. Egy az, hogy Sz. M. ur nyilvánosan még eddig nem polemizáltván, nem tudhatom mennyire uralkodik rajta a „Rechthaberey“ nehéz igája és gyönyörtelen terhe. Második, hogy a psychologo-kritikus, mint a szövegben megvala mondva, ornithologus és nem augur; astronomus és nem astrologus; physicus és nem bűvész; Lavater és nem Kaponyai.

¹⁾ „Majd mindeniknek,“ notabene; mert egy pár vonás ellen ünnepélyes óvásomat kell jelentenem s azt vélem, számos szózáttól támogatva. Ezek jelesen az eszmény ellen való rugoldozás, és a majom-theoria felé kacsingatás. Az elsőbb iránt már a szövegben nyilatkoztam néhány szóval. A második pont megvitatása in thesi nem tartozik a Figyelő körébe; de mint szónoklati hasonlatról vagy költői képről meg kell jegyezmem, hogy minden alap nélkül szükölködik. A majom egy parányival sem „majmol“ többet, mint más állat. Ha némely fogásai az emberéhez hasonlítanak, azok épen oly természetesek benne, mint emebben s onnan származnak, hogy keze van neki is mint az embernek és nem lába mint az ebnek vagy a lónak.

nyit semmit. Mit gondol kegyed? Korunkban egy nő sem öltözködik úgy a mint akar, mindenik a divathoz tartja magát, köntös-nemben, kelmében, szabásban; hát már ezért nem tetszenék ki, melyiknek milyen az izlése? Én azt gondolom, hogy ki. Nem köntös, nem kelme, nem szín, nem szabás; hanem, hogy mikép alkalmazza mindezeket testéhez: a modor, árulja el az izlés különböző fokozatait. Nem egyhamar terjedt el divat oly villámgyorsasággal, mint a crinoline, s hígye el kegyed, hogy a crinoline viselés különböző módjai, kivált az első havakban, valódi „école de femmet“-ot képeztek: a legtanuságosabb szemlére nyujtottak alkalmat; ha házasulandó ember lettem volna, nőt merek vala választani ismerettyüi nyomán. Így a költő jellemére is, se mindig, se kirekesztőleg tárgyáról, sőt az emlegetett körülmények közt épen nem következtetünk; de igen ám a tárgy ki- és feldolgozása módjáról. S ebben kegyed annyival inkább nem fog ellentmondani nekem, mivel maga is ilyformát mond ime szavaiban: „Reám (egy) pár, különben jó költemény, mesterkéltnyelvével, formájával fárasztólag hatott, mert *láttni róla, hogy sok munkába került.*“ De talán nem vette észre kegyed, mennyit engedett meg ellenfelének ez egy pár szavában. Ez az opinio is hát „labefactálva“ lenne.

Kegyednek azonban úgy látszik, — mert nyílt levele második részében mind eszméi mind stýlja meglehetősen összebonyolódottak, — nem annyira a divat, mint *divat* ellen, hanem inkább az ellen van kifogása, hogy az most az *eszményítés* felé hajlik. E tárgy magában ugyan nem tartozik vitatkozásunk körébe; de két megjegyzést még sem bírok elfojtani. Nem képzelhetem, hogy ebben a népdalok, székelydalok, palóczdalok, kemenesalji dalok korában minő gyanus vagy fenyegető symptomáit látja az eszményiség felé tartó iránynak? — Ezzel csak ugyan nem akarom állítani, mintha a realis hűségnek valami kitünő vonásaival fényeskednék irodalmunk. De biz' én nem is ohajtom, hogy oly módon fényeskedjék, mint a francia és angol realisták declarált, elmélettel és gyakorlattal támogatott iskolájabeli művek. Ezeket ajánlom én, második jegyzésem gyanánt, kegyed komoly figyel-

mébe, mint leggyökeresebb orvosszereket az idealophobia gyógyítására: ha t. i. már igen megrögzött nem volna a baj. Egyébként, gyógyítja nem gyógyítja, azon nem aggódom, hanem hogy az eszményítés hajhászása — mert hisz' ezt érti főképp kegyed? a költő s műve közti hasonlatot csökkentené, kerekén tagadom. Az, hogy: „Az istenek emberesítését a költészetben mai korban az emberek istenítése váltá föl“ — elmés szójátéknak jó; de „pulchra species est . . .“ Egy az, hogy az eszményítéssel is úgy van a dolog, mint feljebb általában mondtam a divatos tárgyokról: non cuius contingit! Ha igazán sikerül, igazán magasabb szellem művének tarthatjuk; s ha nem, a reá fordított erőlködés, és általában a modor, egyik kulcsa a subjectiv jellemnek. De más oldalról, megfordítom s azt mondom, hogy a naiv költő — Schillerféle értelemben — objectivebb mint a romanticus. Homerust az Iliasban kevésbé látjuk, mint Miltont az Elvesztett Paradicsomban. Sophokles és Antigone közt vastagabb a fátyol, mint a Jungfrau von Orleans és Schiller közt. Kegyed antitheticus szójátéka hát minden következményeivel egyetembe megbukott; de ezért ne haragudjék meg reám, hanem inkább fogadjon el tőlem, mint régiebb „gladiator“-tól egy jó tanácsot. Praedilectióit vagy undorait soha se engedje, hogy vitakozásaiba avatkozzanak: csak védveit gyengíti, fegyvereit tompítja az ilyes subjectivitás. A fénytánból tudjuk, hogy két sugár interferenciája nem erősebb világot, hanem setétet csinál.

Nem csökkentette az érintett hiba kegyed mindjárt következő argumentumát; de azért még sem erősebb biz' a. Azt mondja ugyan is, hogy a költő, felhevülésében teremtvén, ez állapotából nem volna helyes az ő erkölcsi oldalára következtetni. Nem tudnám, miért ne. A felhevülés lappangó vonásokat hozhat csak napfényre, ujakat nem képes teremteni. Nem kétlelt jelenség az, hogy hagymázos beteg folyvást beszélt idegen nyelven, melyet egészséges korában épen nem látszott tudni. Az asztalomania korában egy kisasszony széltiben dechiffrált kis asztalkájával titkos — azaz arbitrarius jegyekkel írott — leveleket. Az iskolátlan elme csudákkint bámulta e dolgokat; de az

a kegyed-fitymálta psychologia arra tanít, hogy amannak a betegnek korábban bizonyosan alkalma volt az illető nyelvet megismerni, tán tanulni is; és hogy az emlegett kisasszony nem nervosus állapotában is foglalkodott valamikor a dechiffválás mesterségével. Aztán, hiszen már maga az exaltatióra való képesség is erkölcsi egyik jellemvonása az írónak. Kegyed hasonlatát egészítve ki, a Duna mélységét igaz, hogy „nem akkor mérjük midőn legmagasabbra dagad;“ de bizony nem is akkor, midőn, a krónika adata szerint, Pest és Buda közt meglehetne lábolni; bárha a kettőből együtt jórendin hozzá vethetnénk a közép mélységéhez. Hanem a mit akarok mondani az: a Tisza mérföldek százait borítja el áradásaival, a Rhône milliónyi értékeket romból kiütéseivel. Az Alduna az Alrajna ellenben mindig medrekben birják tartani vizeik dús gazdagságát. Avagy nem jellemzésére szolgálnak-e ezek a vonások egyfelől a Tiszának, Rhônenak, más felől a Dunának és Rajnának?

Belé hevülve ebbe a nagyon szerencsésen talátnak tartott bizonyítmányába, tovább lövi kegyed a nyilat, mint a hol a cél áll, miből természetesen következik, hogy elsuhan mellette. A „qui nimium probat, nihil probat“ hibájába esik, midőn a kérdéses állítást félszeg inductióval vádolja. De vádját oly okoskodással törekszik meg alapítani, mely szerint minden hasonlítás félszeg inductio volna. „Egy két müből nem vonhatunk következtést írója egész lelkületére“ azt mondja kegyed; további illusztrálásait megolvashatni az illető helyen. Igen de abból, hogy két madár hasonlít egymáshoz, következik-e, hogy *mindenben* hasonlít? s a ki amazt állítja, állítja-e ezt is? Volna-e oly ostoba szelességű ember, a ki a kakasszóból azt következtetné, hogy minden madár kukorékol? Vagy a ki egy embernek bár mily válságos körülmények közt, bár mily avatlan pillanatában és bármily jellemzőleg ejtett szavából jelleme *minden* oldalát ki akarná magyarázni? Kegyed pedig a szóban forgó argumentációjában ilyest tesz fel Salamonról s a vele egyforma értelemben levőkről! Ez aztán nem csak psychologia hanem logika elleni vétség is. E vétségnél fogva véli ön Salamont ellenkezni

magával, midőn azt mondatja vele egyfelől, hogy: „az írónak *kell* magyarázni az embert,“ másfelől meg, hogy: „az embernek *kell* magyarázni az írot.“ Sem nem *kell* — már a mit a *kell* alatt értünk, — sem Salomonnak ön-idézte nyilatkozata nem ellenkezik a kérdéses állítással, hanem részletes és világosító kiegészítése. Az író és műve annyira hasonlítanak egymáshoz, hogy *gyakran* egyik a másiknak s a másik az egyiknek magyarázatára *szolgál*. Hogy mit bizonyítson ez ellen az athenaei ismeretes sívó malacz, azt kegyed jobban tudhatja mint én, mert én nem értem.

Utóljára is kinyilatkoztatja kegyed, hogy a „cardo rei“-t, mely szerint a „kritikusnak a költő írói s személyes jellemzését adni joga van“ — helyesli! Mi czélja lehetett hát kegyednek? Megmondom, mit gyanítok. Ke-

gyed a Figyelő számára egy aesthetikai cikket akart írni, s hogy annál érdekesebb legyen, vitatkozási színezetet adni neki. Ezt eddigelé én is helyeslem; de azt tartom, jobb lett volna egy élő bajtársat választani s ez ellen vivni, mint egy popánczot teremteni vagy inkább egy automatot szerkeszteni s ez ellen gyakorolni s próbálgatni a gladiatori fogásokat. De hát én nem játszom-e nevetésesebb szerepet, midőn kéretlenül oda állok, hogy az „airy nothing“-ra mért vágásokat kardommal, paizsoddal felfogjam? Meglehet; de lám a vivó becsült neve s kardjának, tagadhatlanul, fényes csillogása a kevésbé figyelmes nézőket elámitathatná, s velők a ferde vágásokat igazi mesteri vágásoknak tartathatná, s ennek kívánta elejét venni

BRASSAL.

BELIRODALOM.

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA. Drámai költemény. Irta Madách Imre. Kiadta a Kisfaludy-társaság. (Folytatás.)

Általában, a fölvevő álom-alak Lucifer egyénitését s erős jellemzését lélektanilag is fölötte nehezíti. Ádám álmában a többi mellékalakok egyikévé kell neki is törpülnie, s intézői magaságra nem emelkedhetik. Az olvasó képzelődése sem kísérheti az álom alakjait oly megerőltetett gondolattal, mint ha azok (Ádámon kívül) maguk nevében cselekvő alakok volnának, s ez Lucifer önálló működésének élet veszi, szárnyát szegi.

A költemény egyéb mellékalakjai többnyire, bár csak egy-egy vonással jellemezve, elég világos képet hagynak lelkünkben. A költő drámaírói ereje e vázlatos s mégis egészen határozottan jelzett alakok teremtésében is félreismerhetlen, mint a festő-művészt sokszor egy odavetett contour jobban elárulja, mint tömérdek gonddal pepecselt olajfestés. Az ilyesekből is kell néhányat emlitenünk.

Miltiades fiában, a kis Kimonban, a görög gyermek erőteljesen s igazán van előnkbe állítva. A megvásárolt nyomorult szavazók mi jellemzetesen szólnak magukmentségére! Egyik azzal felel:

Engedj meg asszonyom, kettőnk közül
Csak egyik élhet. Három gyermekemmel
Tart, a ki így szavaztat.

A másik meg:

Ah asszonyom! keservesen esik bár,
De mit tegyünk! ez a néphangulat!
Ki koczkáztatja minden birtokát,
Daczolva a fölgerjedett habokkal!

Péter apostol, remek, nagyszerű alak. Az egyházi szörszálhasogatás ugyan mondhatná reá: hogy a mit beszél, inkább Pál apostol szellemében van; részünkről azonban, feledve hogy Rómában a catholicus Pétert, a protestans pedig Pált keresi, ez alakban a költőileg egyénített apostolt látjuk csupán, s mint ilyen ragad meg.

Izaura szobalánya, Helene, teljes plastikával kivitt alak, és pedig a nehezebb kivitelűek közé való, mert nem szenv — hanem inkább humor kell rajzához. Méltó pár-darabja: a Keplerné udvarlója. A londoni vásárban egész seregével találkozunk a mozgó és élő alakoknak. Akár a kocsmáros, akár a kis ibolyaárus leányt, akár a mesterlegényt, akár az Éva anyját tekintsük: mind jó. S hát az a koldus, ki a másikat elűzi helyéről, mily remek, egy vonással! Csak még a phalansterben feltűnő négy történeti alakot említjük — hogy a sor legméltóbban legyen bevégezve.

Ezekkel szemben azonban, néhány következetlenséget, vagy hibásan jellemző vonást is kénytelenek vagyunk fölhozni.

Midőn már a paradicsomban, Éva, kinek az érzelmiséget s nem az eszmék harcát kellene

képviselni, először is ily Lucifer féle syllogismuskat kezd csinálni :

Miért büntetne? — Hisz, ha az utat
Kitűzte, melyen hogy menjünk, kívánja,
Együttal olyanná is alkotott
Hogy vétkes hajlam másfelé ne vonjon.
Vagy mért állított mély örvény fölé,
Szédelő fejjel, kárhozatra szánva.
Ha meg a bűn szintén tervében áll,
Mint a vihar verőfényes napok közt,
Ki mondja azt vétkesbnek, mert zajong,
Mint ezt, mivel éltetve melegít?

minden szépsége daczára azt kell mondanunk : nem jól van, mert ez nem az Éva szívének hanem a scholastikusok szörszálhasogató elméjének okoskodása.

Lucifer sem igen következetes, midőn Pharaót először nagysága s boldogsága képeivel költőileg mulattatja s midőn az reá hasonló modorban felel, — mindjárt ezt veti, szenvedelőleg, utána :

S oh fárao, mégis boldog vagy-e
E képzeletben? — tedd kezéd szívedre!

Még nagyobb Ádám következetlensége, midőn a felszabadítani parancsolt rabszolgákra vonatkozólag azt mondja Lucifernek :

Hirdesd ki nékik ; ámde jól siess,
Hogy mig megbánom, késő is legyen már.

Nem jó, mert Ádám oly lelkéből szólt s adott szabadságot a raboknak, hogy azon perczen arra gondolnia sem lehet, hogy még meg is bánhatná tettét. Őt előbbi parancsára egyenesen szenvedély vette — s a szenvedély nem hisz saját kihülésében.

Ádám szónoklata mint Dantoné — nem tudjuk, azért tetszik-e csak oly kevésse jellemzetesnek sőt köznapinak, mivel a francia forradalom frázisai uton-utfélen elkopva hevernek már s nehéz volna valami praegnantst mondatni Dantonnal — de annyi igaz, hogy Péter apostol beszédéhez képest (melyhez igen jó pendant lehetne) ezt egészen banalnak éreztük.

A cigány jósnő is kiesik egyszer szerepéből, midőn elárulja, hogy ő maga hívta vissza Évát, holott ő azt előbb úgy adta, mint megjósolt s nem mint általa véghez viendő dolgot. A szerző azért volt kénytelen így hozni ezt elé, hogy a cigányasszony pénzt kapjon jutalmul; de tehette volna, hogy a pénzt előbb, a jóslatkor adják neki.

Mikor Ádám a világ-vásár üzérkedései fölött kiabrándulva sohajtoz, többi közt ezt mondja :

Mi verseny ez, hol egyik kardosan
Áll a meztelen ellenek szemében?
Mi függetlenség, száz hol éhezik
Ha az egyes jármába nem hajol?
Kutyáknak harcza ez, egy kocsz felett;

gyönyörű — s csak azért hoztuk fel, mert a szóban forgó jelenetben, fájdalom, korunk erkölcsi s anyagi nyomorának épen ezen oldala nem volt elég mélyen s elég erősen jellemezve.

A phalansterbe érkezéskor is némi következetlenséget veszünk Ádámban észre. „Beteljesült hát lelkem ideálja!“ kiált azon lelkesülő örömmel, melyet benne minden új szín elején találunk — s rögtön reá már sajnálja „a haza fogalmát“ — és e sajnálat folytán egyenkint rontja le mind azt, minek úgy örült előre. Igaza van — de később, tapasztalásai után kellene ezeket mondanía, és nem előttök. Aztán ismét előbbi lelkesedése hangját halljuk :

— vezess, hogy lelkem kéjelegjen
A boldogságban —

Még csak egyet. A kihült földön recapitulál Lucifer. Azt véled, Leonidás meghal, ha fekete leve-se helyett kelet kéjpo-harát üriti vala? Cato meghal, ha a szép Porcziát megölelheté s a harc-fáradtságit kiheveri vala? Tehát : a nélkülözés szülte erényöket. S mégis :

Hogyan tenyész a bűn, hogy a nemesség?
Nem ronda lég, nyomor szülé-e azt,
Nem napvilág s szabadságérzet ezt?

a mi ha nem homlokegyenesti ellenmondás is, de bizony nem is következetesség. És szintoly kevéssé illik Lucifer szájába a mint folytatja :

Ha nagy Hunyad nem méltó nép körében
Jó a világra —
Mi lesz első hőseből a keresztnek?

a magyar író átérzik, midőn a mindent gunyoló, kicsinylő, gáncsoló Lucifer, szerepéből kiesve, Hunyadot *nagynak*, népét *méltónak* nevezi, s szinte lelkesül a *kereszt első hőseért*.

De hagyjuk a szörszálhasogatást. Még sok vizsgálni s mondani valónk volna, a mit az eddigiek után már csak dióhéjba szoritunk. Utaltunk főlebb arra, hogy „a gondolat sokhelyt egész meztelenségében jelenik meg, költői személyesítés nélkül,“ s mondhatnók, mint a csontváz, hús és vér nélkül. Ez mindannyi közt legerősb bizonyossága annak, hogy költőnkél az eszmei tartalom emelkedik tulsulyra a költői alakítás fölött. Hiba. A költői mű, legyen bármily célja, iránya, eszméje, tartalma, — mindenek fölötti első céljául csakugyan saját költőiségét kell hogy ismerje, — s a tisztá művészi célnak, a philosophiai, politikai, vagy erkölcsi cél csak alárendeltje. Tudni, igen jól tudja ezt az Ember tragédiájának írója; egyhelyett azt mondatja Ádámmal :

A művészetnek az legfőbb tökélye,
Ha úgy elbú, hogy észre sem veszik;

a mi ugyan nem látszik ide alkalmazhatónak, pedig épen ide talál. Mert mihelyt az az eszme ki mondja magát, s azt kiáltja *itt vagyok*, — az épen olyan, mintha a művészet annak fitogatásában keresi diadalát, hogy ő milyen nagy művészet. Ez utóbbi hibába nem esik költőnk, de annál többször, s ugyszólván minden lépten-nyomon az elsőbe. Miért? Hisz számtalanszor kimutatta, s mi is idéztük példáit, mily drámai erővel képes jelle-

mezni, egyéníteni. S nem csak a főalakokban pedig, hanem az egy vonással festett mellékesekben is; és épenséggel nem osztjuk egyik bírálójának (a Nővilágban) azon állítását, hogy Ádám s Évája sem nőheti határozott alakká ki magát, — reméljük, hogy az ellenkezőt eléggé megbizonyítottuk. Miért hát még is, hogy az eszme, költői személyítés nélkül, oly sokszor alkalmatlankodik? Azt hiszszük azért, mert költőnk több akar lenni mint költő, s azt is, mit a művészet (átalában vagy legalább nála) nem bír személyesíteni, ő eszméül ki akarja fejezni. Olyforma (minden hasonlítás sántit), mint a ki költészetben akarja utánózni a zenét, vagy a festészetet — melyek más körrel, más feladattal s más segédeszközökkel bírnak. A meddig az Ember tragédiája íróját kíséri költői ereje, képzelődése s alakítási tehetsége: addig meglepőleg jelest s igazat nyújt; de ő tovább megy — s a hol szárnya elhagyta, lábán megy s kezével kapaszkodik a bölcsészet rideg szirtjein fel. Mindenesetre jobb hiba, mint az ellenkező volna: ha eszméi szünnének meg előbb s üres képzelődéssel röpkedne tovább.

Hogy az Ember tragédiája, bár szinpadai előadás- s hatásra épen nincs számítva, scenirozásá-

ban, személyei fölvezetésében s a párbeszédekben legtöbbszörre valóban drámai, sokszor szinpadiasan meglepő, megragadó s mindig érdekes; —

Hogy nyelvezete, szólama — bár néhol nem egészen szabatos, a verstannal nem mindig kibékíthető s olykor még prózaiságba is esik egy-egy perczre, — általában véve erőteljes, költői, eszmeszerű, egyes vonásoknál mesteri, szóval legtöbbszörre drámai, úgyhogy pl. egyes sorait szöveggel, simábbakkal talán cserél ethetnők, de kifejezésteljesbekkel, erősebb s oda illőbbekkel alig;

Hogy a költői szellem, a mű számos egyes momentumában, nemcsak határozottan, de sokszor nagyszerűen nyilatkozik;

S hogy mindezek mellett, bár általában a kedélyhez kevésbé szól s szívünket ritkán melegíti fel, ritkán vonja magához, — mind azáltal a gondolkodó embert általános életvalósággal lepi meg és elégti ki;

— mind ezt, az előbbieket után, már elégnek tartjuk egyszerűen csak megemlíteni.

Még egy pont van, melyet részletesben kell megvilágítanunk, bár reméljük ezzel is elég röviden végezhetünk.

SZÁSZ KÁROLY.

(Folytatjuk.)

K Ü L I R O D A L O M.

EGY OLASZ KÖLTŐ SZENVEDÉSEI.

(Folytatás.)

A testi életműszerkezet e lázas állapota egy évig tartott. Az enyhülés, főlegézségesezés utóhónapjaiban írta Giordani barátjának: „Azt hittem, hogy az utóbbi két év alatt meg kell halnom. Nyolcz hónap óta kezdem észrevenni, a nélkül hogy hizelgenék magamnak, vagy egészségem ronsolt állapotát magam előtt titkolgatnám, miként nincs okom mégse oly hamar meghalni s sok, aprólékosságig figyelmes gondviselés közt talán több ideig élhetnék. — Fogaimmal húzom életemet utánam, elutasítva jövőben a teher felét, melyet egy embernek kellene viselni — oh de mennyi testi gyötirelem vár reám! A legkisebb váratlan esély fölháborít, — a csalódás árnyalata is lázas reszketegségbe hozza lelkemet — mert hisz hétévi esztelen s botorúl makacs munkálkodás s tanulás előtte testi szerkezetem kifejlődését. — Szánalomra méltólag tönkre tettem magamat, — s tudom, hogy életemen át balzsamot ezen sebre nem fogok találni; nevetséges, legjobb esetben is megsajnáltság egyénisége leszek a társadalmi lánczolatnak, hova épen kellett volna belépnem.“
És pedig ez önvallomás igaz, egész meznél-

küliségében élethű, bárha 20 éves fiatal ember ajkairól szól is.

Szabadulni akart minden áron Recanatiból. Az atyai szigor lánczolvá tartá. Folyamodott a munkához, elővette könyveit, — úgy járt mint az önostorozók rajongó felekezete, kik enyhítésül a nagyobb öngyötrést — a ciliciumot, kénövet s ostorsapásokat választották. Ha kiment a kertbe séta által szórakozni — a melakórság visiói visszauzték a négy fal közé, hol legalább „elhunyt dicsőség lantosai“ mulatták el, s ringatták szerderbe lelkét. A procrustes-ágy volt reá nézve Recanati.

Ilyenek voltak gyermekése s zsenge fiatal-sága előélményei — előjelenségek a pálya kezdetén; s midőn a kiállott válság után önmagára tekintett, — el kellett ismernie, hogy öntudattal lép ki a világ elé. Férfias szellem, ösztön s tanulmány által kifejtett nyelvészeti ismeretek, költészeti hivatás, a gondolkodás mélysége jellemzék őt. — Ha volt valaha fiatal ember, ki a költői hirnév leledzéseiével lépett ki az életbe, — úgy Leopardi mondhatta volna, Aganippe forrására mutatva, „Anch' io sarò poeta.“

Igy haladt előre az életben fiatal költőnk, kit legjobb barátjai egyike, ki végóráinál is jelen volt,

Antonio Ranieri, így ír le „Termete közép, meghajlott s vézna, halványba játszó fehér arczzinnel; széles fej, erősen domborult magas ívű homlok; kék, lankatag szemek, finom orr, rendkívül kiváló finom arcvonások; szerény s fátyolozott hang, valami kimondhatlanul vonzó — mondhatni, mennyei mosolylyal.“

Hozzátehetjük még, hogy Leopardinál a fizikai lényeg visszatükröződése a szellemi lényegnek — vagy, jobban mondva, kiegészítő alkateleme, jelképezve a fájdalmat.

Levelei közben rátaláltam egy helyre, melyben önmagát festi; — úgy tetszik nekem, mintha a kékelő távolban alakját, a nemes tragikai mozzanatu állásban, látnám.

„Olyan vagyok, mint az elkábult, szélütött ember, írja élete legszomorúbb órái egyikében, 1819. november havában. Ha e perczben megörülnék, azt hiszem, hogy tébolyom ilyen lenne — leülni, szétnyílt, kifordult szemekkel — szétvált ajkakkal, térdeim közé kulcsolt kezekkel, mosolytalan, egy panasz-pisszenés nélkül, legfőlebb a néma kín perczes vonaglásaival. — Nincs vágyam többé; még meghalni sem kívánok — nem mintha félnék a sirtól — de mert a sir s jelenlegi életem közt különbséget nem látok. Először érzem életemben, hogy az unalom nemcsak elnyom, — s kimerít — de megzavar s tép mint metsző fájdalom, s annyira el vagyok telve minden dolog hiábavalóságának gondolatával, az emberek állapotjának csekélyszerűségével — annyira érzem lelkem minden szenvedélyeinek halálát — elveszését — hogy kétségbeesésem is semminek, az önkivület lobbátag jelenségének tűnik föl előttem.“

S ki hinné, hogy a szenvelgés nélküli, igaz jajhang egy 22 éves fiatal ember ajkairól szól hozzánk. — Mintha a német eszményelviség áldozatainak élettörténetei ködalakokként vonulnának el előttem — midőn a rajzoltam költői alakra tekintek. Eszembe jut Petőfink annyira lyricus, — s költői melegben tulomló „Szülőföldemen“ — jének ama versszaka :

Hol vagytok, ti régi játszótársak?
Közületek csak egyet is lássak!
Foglaljatok itt helyet mellettem,
Hadd felejtsem el, hogy férfi lettem,
Hogy vállamon huszonöt év van már ...
„Cserebogár, sárga cserebogár.“

Eszembe jut — mert hisz a költők közt sok rokonság van, a mi szegény hazánk költőkoszorujából a debreczeni, zsenge korában megtört Nagy — majd továbbá Tisza, — s annyi megérés előtt bimbajában elfagyott levél. S mégis — nem bírnék az előttem ismeretes, átalánosabb nevű európai költők közül fölhozni egyet, kinek fájdmában igazoltabb lenne az undorral határos közöny az „emberi“ iránt. — Az angol Shelley s Coleridge — hisz ezek elseje eszmémánia — az utóbbi — mákonyszívás költői áldozata.

S Leopardi Giacomo, a 22 éves olasz gróf! S borongó hazaszeretetének áldozata! Éveken át, a gyermekkor különben legörömdusabb évein keresztül tartott önemésztő belső harcok, a magány sóvárgásai s eredménytelen, kimerítő küzdelmek után — megtört hite s reményei s emberek iránti bizalma romjain ép azt érzi s gondolja, mit Tompánk, fia születésének ünnepére irt költeményében, mond az emberekről :

Az együgyű boldog, — és boldog a ki vak,
De hogyha szemeid általpillantanak
Világ- és életen :
Meg kell utálnod azt, és az emberektől
Elfördulsz hidegen.

S mégis e kurta s már hajnalán szétzúzott életnek volt napja, melyben úgy tűnt föl egy szempillantatra az élet, mint ünnep — tünde ábrándképeivel — boldogító ígézeteivel, tarka reményei s révedezéseivel — a lélek két hű kísérője társágában : érzelem s lelkesültség, honboldogsági remény. Oh de e nap — mely ragyogott Leopardi életében — csak egy újabb fájdalom kihamvadt emléket volt szívében hátrahagyandó — mert hisz e napnak, a Dante kifejezése szerint, *nem volt holnapja*. E házi egélyesség s hagyományos erkölcsök legében fölfrissülni látszott egyidőre a meghajlott virág.

Leopárdi is az egyszerű hívésen kezdte, — mint kezdik anyian; még igen zsenge gyermekkorában kereszttyén dicénekek egész zöngelmei rezegtek keblében — de a percz igen rövid ideig tartott; elshant, s követte azt annál keserűbb scepticismus. — Önkörülményei s hazája boldogtalansága indokolják e lélektani fejlődést.

REVICZKY SZEVÉR.

(Folytatjuk.)

T Á R C Z A.

ESZMÉNYI KANDÚR.

Az én macskám, mely az egér
Után majd hogy megbolondúl,
Kandúr ugyan, az bizonyos,
De — kandúr-feletti kandúr!
Kandúr az én kandúromnál
Még magasra so'sem hágott,
Száz kandúrból szötte a sors,
Ez eszményi kandúrságot.

A lé, melyet ép most nyelvel,
Savó, — de mennyei savó!
Szellemkörme alatt büszkén
Sárba tiporva a való;
Háta borzas, de minden szál
Holdsugárból lopva, tépve;
Érintsd durva földi kézzel,
S fényszikrákat szór az éjbe.

Keble tűz, de csak oly cziczán
Csügg epedve vágyaival,
Melynek rubint-bájajkain
A nyávogás szeráfi dal,
Melynek szeme : csillag, s az ég
Felé ihlett kéjjel mered,
S rágja ugyan, de csak gyöngéd
Szent érzés közt, az egetet.

Mennyei pár! előlök a
Földi vágyak elenyésznek;
A föld porán túl, magasban :
Fenn a . . . padon egerésznek;
Majd a ház-tetőre másznak,
Mily szellemhang, mily mormogás!
Pofozkodnak? ugy van! de az :
Föld feletti pofozkodás!

Oh bájmorgás, oh macskadal!
Oh lantolás földünk felett!
Lágy zenéd mint ragadja fel
Magához izzó lelkemet!
Már fenn lógok, már üres lég
Csókdoossa mind két talpamat,
S szaggatom a — gyöker nélkül
Termő csillagvirágokat.

SZEMERE MIKLÓS.

CSAK AZ ELSŐ SZERELEM BOLDOGIT.

(Kis kép a nagy világból.)

III.

A tél eljött. Sűrű hamvas felhők boríták az égnek kék boltozatát, — a házak teteit s az utcákat lábnyi magasan lepé a hó — a Duna hátán hatalmas jégphasábok usztak alá, — az utcákon metsző hideg szél süvöltözött végig, — hanem mind ez nem gátolá a mi szerelmes festészünket, — hogy estenden arra ne járjon az ablak alatt. Azért mondjuk így : az ablak alatt, — mert egész Budapest városában az ő számára csak egyetlen ablak volt, — ő csak egyetlen ablakot ismert, — kedveséét.

— S miért járt szegény künn a hidegben — ezt kérdezed szép kis, szerelmes olvasónóm — miért nem ment be inkább a

fütött szobába, hiszen a szerelmeseknek meg van az a joguk, hogy kedveseiket gyakran, naponkint meglátogathatják.

Oh hiszen majd élt volna e jogával a mi festészünk is, ha —

Ha?

Mielőtt folytatnók, — szabadjon még egy kérdést intéznünk.

— Mikor engedik meg a szülék, — hogy valamely fiatal ember naponkint meglátogassa leányukat, — s egész órákat töltsön vele?

— Akkor, — ha ez a fiatal ember vagy eljegyezte már magának a leánykát, — vagy ha a szülék óhajtanák, hogy eljegyezze.

S hogyan volt János ur?

Ő hiszen szives örömet eljegyezte volna már Lujzát, hanem szüléitől kezét még mind-
 eddig megkérni nem mertte. Azt igen jól
 tudta, hogy Deimelné asszonyság azok közé
 tartozik, a kiknek csak a pénz ad boldogsá-
 got, de a kik a szellemre nem tekintenek
 semmit. Az ő állása pedig még sokkal ke-
 vésebb volt biztosítva, semhogy a nősülésre
 gondolhatott volna. Nélkülözhetlennek gon-
 dolá végre a külföld bejárását, — mert főleg
 a festészek azok, kik a külföldi remek mű-
 vek tanulmányozása nélkül el nem lehet-
 nek: — s így, mindezeket átgondolván, azt
 hitte, elég neki ha ő Lujza szerelmét bírja,
 — a lány hü marad hozzá, — s így bár egy,
 bár két év múlva lépjen is fel, — Lujza ke-
 zét bizonynyal meg fogja nyerni. — Deimel
 né asszonyság soha se szerette a festészt. —
 Talán sejtette, hogy az ifjunak szerelmi vi-
 szonya van leányával, s valahol csak lehe-
 tett, értésére adá a festésznek, — hogy a
 dolog nem tetszik neki. Ilyen körülmények
 között — hozzá gondolva még végre azt is
 — hogy szüleinek jelenlétében kedvesével
 sohase beszélhetett szerelmükről, — igen
 természetesnek fog látszani, — hogy a sze-
 relmes ifju megelégedék a hideg utcán
 való forró ábrándozással, — s inkább ked-
 velte ezt, — semmint azt, hogy a meleg
 szobában hideg arcokat lásson maga körül.

Mikor eljöttek az alkony homályos órái,
 — mikor az utcákon elcsendesült a zaj, —
 mikor az ablakok egymás után világosakká
 lettek, — akkor meg-megjelent a szerelmes
 ifju a földszintes ház előtt, — s hála az át-
 látszó függönyöknek, igen gyakran, igen
 sokáig gyönyörködheték szép kedvesének
 alakján.

Néha azután megtörtént az is, hogy Luj-
 zának valahová el kellett mennie; vagy va-
 lami ismerősnéhez, vagy — a mi gyak-
 ran előfordult — azon testvéréhez, — kívül
 mindjárt elbeszélésünk elején volt szeren-
 csénk találkozni a városligetben. Ilyenkor
 rendszeren valami házbeli cseléd kísérte a
 kisasszonyt, — a mely cselédet azután egy
 kis ajándék eléggé lekötölezett, hogy nem
 fecsegte ki odahaza, hogy a kisasszony-
 nak valami kísérője akadt . . .

. . . De úgy vesszük észre, hogy is-
 mét hosszadalmasan bocsátkoztunk az előz-
 mények leírásába, holott régen el kell vala-

mondanunk, hogy egy idő óta szokatlan
 nyugtalansággal tette meg a festész ezen
 esti sétákat, és óra negyedekkel tovább
 időzött a ház előtt, mint egyébkor. — Luj-
 zán valami változást vett észre. Nem tudta
 ugyan határozottan megmagyarázni önma-
 gának, — hogy talán hidegebb iránta Lujza
 mint előbb, — vagy csak szórakozottság a
 mit rajta észrevett, — hanem, hasztalan, —
 a szerelem oly gyanakvó, — hogy egyetlen
 szót ejts ki véletlenül hidegebben kedvesed
 előtt, — s talán napok-hosszat elraboltad
 nyugalmát.

Az idő azonban megszokott hozni min-
 dent; — úgy meghozta e talánynak meg-
 fejtését is.

Egy alkonyon a festész ismét megjelent
 Deimelék háza előtt. Feltűnt neki, hogy a
 háznak, — a tulajdonosok által lakott szár-
 nya, szokatlanul, egészen ki volt világítva.
 A szerelmes szívnek rögtön feltűnnek az
 ilyesek, — s így lön, hogy János ur gyor-
 sított léptekkel sietett az ablakhoz. Lujza
 szobája üres volt; ellenben azon szobában,
 — hol Deimelék vendégeket szoktak fogad-
 ni, — teljes társaság ült együtt, — még
 pedig kik voltak tagjai?! Deimel ur, — Dei-
 melné asszonyság, — Lujza — és Lujz azon
 sógora, kinek házánál a festész a mult ős-
 szel Lujzát keresé, ama szür okozta tréfás
 eset után, és végül, — — Rothfeld úr, az in-
 dóházi vendéglős.

Igaz, hogy a gondolatok mindig igen
 gyorsak, — de ilyen esetben, ilyen körü-
 lmények között, mint a minők közt a festész
 jelenleg volt, — a gondolatok gyorsasága
 igazán csodálatos. Egy rövid pillanat alatt
 lehető legrémitőbb sejtelem támadt fel a
 festész szerelmes szívében.

— Ez az ember ismerős Lujza sógorá-
 val, — Lujza fenn volt náluk a falun, — a
 vendéglős látogatást tett, — Lujzát meg-
 szerette, most eljött, hogy kezét megkerje!
 Lujza, — az ő kedves szeretett Lujzája volt
 azon lányka, — kit a vendéglős ama napon
 emlegetett. Igen, igen — Lujza volt, — hi-
 szen ez is épen tizennyolcz éves!

A festész arcza lángba borúlt — szive
 lázasan dobogott, — erei lüktettek. Futni,
 szaladni akart volna e helyről, — menekül-
 ni vágyott volna a kínos gondolatoktól;
 mind hasztalan! A gondolatok újra meg

ujra megjelentek, — s mintha lábai meggyökereztek volna a földben, nem tudott mozdulni helyéről.

Az ily gondolatok, — az ily pillanatok bizonyára a legkinosabbak közé tartoznak.

A festész a hideg vasrácshoz nyomta forró homlokát, — s úgy nézett be hosszasan, félve, kémlelve a társaság minden tagjának mozdulatát. — Mily nyájas az öreg Deimel ur, — hallga — — hallga! Most a vendéglős beszél valamit, — hah! hogy kaczag Deimelné asszonyosság, még Lujz is! Lujz! S ez az édes angyal, ezen nem ily körbe való ritka virág jól tudná magát érezni azon anyagi, — üres, idős ember társaságában? Hiszen ha ilyen házasság lehetséges volna, ha a sors gúnyt üzne a szívnek ilyen igaz szerelméből, — akkor az ég, — —

— Isten bocsásd meg énnekem ha csak gondolatban is vétkeztem!

Szegény festész, mennyit szenvedett e néhány pillanat alatt! — Ezek azon kinos állapotok, mikor az ember valóban nem tudja mit tesz, vagy mit tegyen! János festész be akart rohanni, megjelentése által szét akarta robbantani e kaczagó vidor társaságot, — melynek jó kedve oly sajtó fájdalmakat okozott az ő szívének. Már a kapu kilincsén volt keze, midőn az ész még is felszólalt :

— Ne teledd férfiú méltóságodat!

Visszament ismét az ablakhoz, — néhány kinos másod perc, — és perc mult ismét, — s talán bement volna még is, — ha szerencséjére a vendégek nem készültek volna távozáshoz.

— Távoznak; hogyan fogja magát viselni Lujz?!

A kis vendéglős körültekintett, — kalapját keresé. Lujz könnyedén szökött a ruhahatártó felé s átadta neki a kalapot. A vendéglős mosolyogva hajtotta meg magát, — azután megfogta a kalapot nyújtó kezét, — és csókot ejtett rá. Csókot ez az ajk, — arra a kézre! S Lujza nem vont a vissza, — hanem ő is mosolygott!

— Irgalmas isten, valóság ez, vagy csak a legkinosabb álom?!

A festész — az ajtó felé látván indulni a vendégeket, — átsietett a tuloldalra. Szemmel akarta tartani a távozást és a távozót, — sőt elhatározá magában, hogy ezeket

kisérni is fogja, ha valamit talán meghallhatna tőlük!

A kapu nyílt, — s a két vendég távozott. A félig nyílt kapun át látta a festész Lujzát, — a mint a gádorból kihajolt, magasan emelve jobbjaival a világitóul szolgáló gyertyát, — s hallá szavait, melyekkel Rothfeld urnak és sógorának jó éjt kívánt.

Azután bezárult a kapu, — s a két férfiú ki, a Ferenczváros felé irányzá lépteit.

A festész nyomukban volt, — de így kevésbé értette a hangokat; — magára erőszakolá tehát a legnagyobb közönyösséget, — kabátja gallérát felhajtá, — kalapját jól szemére vonta s füttyörészve került eléjük. — Képzeltető, mily kinos keserves füttyölés volt ez.

Jó darabig haladtak így, — s a festész még egyetlen értelmes mondatot nem tudott kivenni; bár az egyes felfogott szavakból biztosan következtethető, hogy Lujzáról beszélnek.

Hanem egyszerre Rothfeld ur emeltebb hangon e szavakat mondá :

— Na, barátom, ha ezt a házasságot csakugyan kiviszi, — újra mondom, és szavamát adom rá, — elengedem a három esztendei kamatot!

János urral egyet fordúlt a világ. E szavak után nem látott, nem hallott semmit, — gyorsított léptekkel sietett odább odább, — maga sem tudta hová, maga sem tudta merre, ment, ment olyan fájdalmakat érezve, minőkről eddigelé képzelme nem volt!

A ki hasonló kinos perczeket, órákat átélt, — az előtt szükségtelen festeniünk ez állapotot; a ki pedig nem tapasztalá saját magán, — annak úgy is hiába mondanók!

János festész csak harmadnap találkozik kedvesével. Bár ezen idő a legkinosabb fájdalmak közt mult el, — az az egy jó eredménye még is volt, — hogy összejövén Lujzsal, — nyugodtnak tudott látszani.

Tudott annyira uralkodni magán, — hogy jó darab ideig most is oly enyelgően, oly tréfásan beszélt, — mint egyébkor szokott. — Meg akarta próbálni Lujzát, — vajon felemlitené-e Rothfeld urat? — A lány hallgatott róla. János végre türelmetlenné kezdett válni, — egyszerre azt kérdeze :

— Ni ni, igaz! Nem tudom jól láttam-e a minap, — nincs itt sógorod, édes Lujz?

— De itt — viszonzá a lány ártatlanul.

— Nejevel együtt, — vagy egyedül?

— Oh, egészen egyedül.

— S minő ügyben jött ily szokatlan időben?

— Atyámmal van valami dolga.

— És Rothfeld ur? — kérde a festész oly szemrehányó hangon s oly pillantással, hogy a leány egészen összerezett, — de a jövő pillanatban könyek csillogtak szép szemében, s a legélénkebb fájdalom kifejezésével arczán, — esdeklőleg pillantott a festészre.

— Tehát tudod, — tudod az egészset, — s te még is oly derült, oly vidám tudtál lenni? — kérde. — Igy hát soha se' szeretél engemet, s ez fáj, — ez igen fáj nekem!

A festész megint le volt győzve. Ő akarta e lánynak szemére vetni a történekről való hallgatást, — s ime, — egy ügyes fordulat által teljesen kiesett szerepéből.

— Én, téged, ne szerettelek volna? — kérde akadozva — oh Lujz, akkor nem ismeresz engem!

Sokáig szólanúl haladtak egymás mellett. Lujznak könyek peregtek alá arczán.

— S ha meg fogja kérni kezedet? — kérde a festész reszkető hangon.

— Küzdeni fogok, a míg lehet! — rebegé a leány.

— Kinos vigasztalás ez énnekem! — sóhajtá a festész csüggedten.

— De mit tegyek, az istenért, ha apám anyám ily módon kívánják biztosítani jövőmet.

— S ha én is hasonlót tudnék tenni? Ha állomást nyernék, hol egyszerűn bár, — de nyugodtan, boldogan élhetnék?

— Oh, akkor áldanálak, mint mentőangyalomat! rebegé a lány, s olyan pillantással tekintett kedvesére, — mely képes lett volna a legtapasztaltabb lélekbuvárt elámitani.

— Légy áldott te is, ha igazán szóltál, — rebegé a festész . . .

A jövő napok a tervezésnek, — kérdés-ködéskedésnek, kérelmi levelek írásának napjai voltak. — Biztos állást szerezni! — ez volt a szó, mely a festész kebeléből felhang-

zék, — s ennek elérése ügyében kérdezősködött, járt s fáradozott naponkint.

De bár végtelenül szeretett, — nem mondhatjuk, — hogy e napok sok nehéz gondolatot ne ébresztettek volna lelkében.

— Mi legyen az a biztos állás? Valami rajztanári állomás legfőlebb. János soha se' volt annyira hiú, annyira elbizott, — hogy képességeit túlbecsülte volna. Igen jól ismeré hiányait, — igen jól tudta hogy neki tanulmányoznia kellene, kimenni a nagy világba, szorgalmasan vizsgálni a halhatlan mesterek remekeit, — s csak így számíthat arra, — hogy azzá lehessen, a mivé lenni szeretett volna. S ha rajztanári állomást vállal? Akkor a szellem *kenyeret* fog keresni, de a *hir*, a *dicsőség* elveszett mindörökre!

Oh pedig milyen szép ábrándok voltak azok az ifjúkori ábrándok! Az ifju oly rózsás színekben festé le maga előtt a jövőt. Ha ő hosszas tanulmányozás után első művével elő fog állani, — (mily szorgalommal, mennyi lelkesedéssel készíti majd e művet,) — s mind azok, kik csupán művészi szempontból nézik a festvényeket, mennyire fognak gyönyörködni e műben. Milyen meglepő lesz azután második, meg harmadik darabja, — mily jóhangzású neve lesz az egész országban, — sőt még a külföld előtt is, — mely ugy is oly kevéssé ismeri az édes hazát és ennek szellemi munkásságait! És most minderről, — minderről lemondani!

S ha gondolatai itt megállapodnak, — bizonyára a legkinosabb keserűségben s meghasonlottságban hagyták volna. De volt a képnek egy kedves, vonzó része : Lujz, — az édes, a kedves Lujz!

Számtalanszor felhangzottak a festész kebelében a francia költőnek e szavai :

Ha emlited a dicsőséget,
Én csak mosolygok szavadon!

.....
Mi hamar elszáll a szerencse!

A hatalom is roskadoz —

Egy kis szerelem édes kincse

Többet ér és zajt sem okoz!

Oh ugy van, ugy van! „A szerelem mindent pótol, s a szerelmet nem pótolja semmi!“

Mily boldogan folynak majd a napok, a kedves családi körben! Ha ő, a férj, bevégezte a napnak fáradalmas munkáját,

— mily örömmel siet a csendes kis hajlékba, — hol epedve fogja már várni a kedves szerető nő. S ha majd a sors mindig jobbra meg jobbra fordul, — oh milyen öröm lesz az mindkettejüknek, — milyen boldogság lesz megosztani ez örömet. Felér-e a világ minden hire, neve, dicsősége a családi kör ez édes, boldog nyugalmával?

És így szövődött az ábránd e kedves képe mindig odább meg odább, — a csendes hajlék, a szerető nő, — csevegő kis gyermekek, — osztott öröm, osztott fájdalom, egy két bizalmas jó barát, — alkoták e kép alakjait, s minél élénkebbeké váltak e színek, — annál inkább elhalványultak amazok, melyekkel az ifju a fényes, hírneves jövőt festé le ábrándai közben.

Mintegy három hét múlva kedvező tartalmú levelet kapott. Rajztanítói állomásról biztosíták egyik kisebb városi tanintézetnél. Nem ment, hanem rohant, — hogy ez örömhirt megvigye Lujznak. Oh, hogyan fog örülni a kedves, szerető leány, — hogyan esdekel majd a szülék áldásaért a frigyre!

Nem esdekelte!

— Anyám sejt valamit — mondá a leány aggalmasan — s ha most ily vakmerően előlépek, könnyen elronthatok mindent. Várj még egy hétig, én majd elkészítek addig ügyesen mindent, — teljesen meg fogom nyerni szüléimet, — és akkor, akkor!

S a festész várt, — mert hitt, — hitt még most is!

Minél jobb, minél tisztább a szív, — annál inkább tud bizni az emberekben, — annál kevésbbé képes gyanakodni.

Szegény festész! Ha ismerte volna egyéneit, ha szerelme annyira elfogulttá nem teszi vala Lujza irányában: át kelle látnia, hogy a lány szavainem igazak. Vannak szülék, igenis, — a kik nagy befolyást gyakorolnak gyermekeikre, — de e gyermekek mások mint Lujz, és mások a szülék is mint Lujzéi. Ha a gyermek teljes életében olyan ismeré szüléit, mint a kik emelkedett lelkűek, a kik mindig gyengédek, szeretetteljesek magzataik iránt, — a kiknek min-

den minden tettéből, szavából azon vágy tűnik ki, hogy gyermeküket tökéletesen boldoggá akarják tenni, s ha azon gyermeknek, a ki mindezt látja, igazán jó szíve van: akkor, igenis, lehetséges, hogy a szülött még a szerelemben is alárendeli magát s enged a szülei tanácsnak. De vannak gyermekek, kiket a sors sokkal több észszel ruházott fel mint szüleiket, a kik sokkal műveltebbek a szüléknél, — s az ilyenek igen is hamar észreveszik, — sőt gyakran nagyon is tudják éreztetni — felsőbbségüket, — ha azután valamit ki akarnak vinni, oly ügyesen intézik ügyeiket, sokszor alkalmas időben tett esdeklés. másszor épen jókor alkalmazott elhatározottság által, hogy valóban az teljesül, a mit ők kívánnak.

S ilyen volt Lujz, a ki szüleinek — mint a közönséges szokásban mondják: teljesen imponál. S mit tett a leány a festészszel leendő egybekelése érdekében?

Egy hét mult — s az ifju dobogó kebelével jelent meg a kitűzött helyen. S megjelent Lujz is, — és szótlánul emelte föl kezét, melynek egyik ujján a mátka gyűrű csillogott, — és azután sirva, zokogva bozult a festész kebelére.

Az ifju megértett mindent, — a leány el volt jegyezve.

— Bocsáss meg, oh bocsáss meg, — de nem én vagyok a hibás! — rebegé azután — ezen másítani nem lehetett!

— Mert nem akartál! — viszonzá a festész fájdalmasan, — s majdnem gyengédtenül eltaszítá magától kedvesét, — és azután ment, ment, ismét nem tudva, hová, — ismét nem tudva, merre!

És a leány? Szépen letörlé könnyeit, és visszatért, — és félóra múlva ott ült a vendéglős mellett, a ki majdnem veresre csókolta jegyesének gömbölyü, fehér karját, — s olyan boldognak látszott, mintha száz forinttal drágábban adta volna el szölejének termését, semmint reménylé

. Lujza tehát el volt jegyezve! Eljegyezve annak a közlelkü embernek!

GYÖRY VILMOS.

(Folytatjuk.)

SZINHÁZ.

(Vége.)

Dobsa új tragédiájáról nem mondám, hogy általában nem látszik rajta a Sz. István történetének tanulmánya, sőt kiemeltem, hogy a krónika adatait ügyesen használta fel; de hibáztattam, hogy a főelemet, a tragicumot, ráerőszakolja Sz. István életére. Anyagot vesz a történetből, de a történet szelleméhez hűséget nem találunk — holott inkább a szellemhez *kell* hűnek lenni s a részletekben több szabadságot *lehet* venni. Már magában az, hogy a költőnek nem a történet maga adá meg a tragicum alaphangját, a mű uralkodó érzelmének themáját, mesterkélést árul el, mely nem inspiráció alapszik, hanem hideg és hidegen hagyó számítás. És valóban Sz. István, a dráma, legalább bennem, s az általam látott előadás alkalmával, ha nem csalódom, a közönségben sem kellett mély emótiót, s így a tragoediának csak váza, de lelke nincs meg e műben. Maga a főszemély nincs felmutatva nagyságában, gyöngesége és tehetetlen aggkora nem birmély érdekeltséget gerjeszteni, mint a történet által indicált tragicus hősök.

Különösen kiemelem, hogy István király azért nincs a maga nagyságában feltüntetve, mert Dobsa kihagyta művéből Sz. István azon nagy politikai reformjait, melyek Magyarországot valóban megalapították, s melyeket sikerrel vitt keresztül. Bevallja maga Dobsa, hogy ez nem levén összeütközés tárgya, nem lehetett a tragoediába behozni. Én pedig azt mondom, hogy István életéből s a korból e fő vonást kihagyván, Sz. István nem az első magyar király többé, s Dobsa bevallván, hogy ezen reformok nem hozhatók a tragoediába, bevallja, hogy a történet Szent Istvánja nem arravaló tárgy, hogy tragoediává dolgozzuk fel.

A történettel való ily szabad bánás példájául felhozza Dobsa Shakespeare „Julius Caesar”-ját, s kiemeli, hogy Julius Caesar nincs úgy feltüntetve, mint nagy hadvezér. D. előszámlálja, hány-szor jelen meg Caesar, s sehol sem látja Caesart, mint hadvezért. Dobsa, úgy látszik, könyv nélkül tudja az angol költő ezen művét. Hogy feledheté el hát, hogy a nép mindjárt a mű elején fölemlíti Caesar triumphusait, s nem *maga* Caesar mondja-e a II-ik felv. első jelenetében :

„Azért *terjesztetem-e oly messze hódító karomat*, hogy féljek megmondani az igazat, holmi aggastyánok szemébe?” — Kevéssel azelőtt ismét maga mondja : „A veszély jól tudja, hogy Caesar veszélyesebb nála,“ a mi ismét arra mutat, hogy csatákban forgott ember. Antonius azt mondja egy helyen : „Oh hatalmas Caesar! Ily alatt fekszel-e? Hát minden *hódításid, győzelmeid, diadalmeneteid, zsákmányaid* ily kicsiny nyé zsugorodtak össze!” De habár az egész mű tele van Caesar nagyságával, melyet hadvezéri lángesze vívott

ki a nép sőt ellenfelei képzeletében — ha még Cassius is törpének tűnik föl mellette, — s mindez ha elegendő volna is, Caesarnak a harcmezőkön szerzett dicsősége még nagyobb fényben van feltüntetve nem szavakban, hanem egy kézzelfoghatóbb tényben. Az egész tragoediának forduló pontja Antonius beszéde, melylyel a népet Brutus és pártja ellen fölláztatja. Ezen fölláztatásban Caesar harci dicsőségének feltüntetése az egyik leggyújtóbb eszköz. Emlékszik Dobsa, hogy Antonius így szól a néphez a mint a Caesar holt teste egy palásttal takarva fekszik előtte : „Ismeritek mindannyian e palástot. Emlékszem, mikor viselte Caesar először. Egy nyári estve, sátorában vette fel, *ugyanaz nap mikor a Nerviusokat legyőzte*, s néz-zétek, itt ment keresztül Cassius töre!” stb. Caesar fő hadvezéri dicsősége Gallia meghódítása volt, s keveset mondana e palást a galliai hadjárat emléke nélkül. E palást egyszerű láttára könyekre fakad a nép. — Nem mondom, hogy a fődolog e műben Caesar hadi dicsősége. A római nép Shakespeare művében leginkább azért szerette Caesart, mivel bőkezű volt iránta, s diadalaiból nem a fény hanem a zsákmány iránt lelkesedett; (s ebben Shakespeare alkalmasint igen hű volt a történethez); de nincs-e nemcsak szóban és hallgatagul az egész ember nagyságában, hanem drámai tényben is feltüntetve Caesar, mint bámult hadvezér? Ha Sz. Istvánban a király reformatori nagysága mind saját magában, mind környezetében csak némileg oly közelítő mértékben volna feltüntetve, mint Caesar harcmezőkön és a forumon szerzett dicsősége, legkevesebb sem szóltam volna — s azt hiszem, nem volt szerencsés gondolat „Julius Caesart” bármi részben Sz. István tragoedia mentességére hozni fel. Nagy embereket a maguk nagyságában s egyszersmind annyi elevenséggel soha sem hozott színpadra egy dráma költő, mint Julius Caesarban találjuk — s Szent Istvánban a történet egy első rendű nagyságát látjuk eltörpülni.

Dobsa ellenbírálata a költői önkényt a legtulságosabb mértékben proclamálván, nem látjuk át, mi szükség volt tovább mennie, s azt bizonyítani, hogy Sz. István, a tragoedia, hű a magyar történethez. A ki korlátlan hatalmat tulajdonít magának a historia tárgyai felett, miért bizonyíthatja, hogy a holt anyag csakugyan korlátozó? Ha a történetnek nincs semmi joga, minek a történetből hozni fel eljárása jogos voltának igazolására?

A mű történeti oldalát illetőleg felhozám, hogy István nagyobb ember volt, mint a minőnek Dobsa felmutatja, s hogy ő sikerült reform, egy öt századokig túlélt nagy mű dicső alkotója; hogy a nemzet nem idegenedett el tőle a reformok

miatt, mert a többség mellette vala; míg Dobsa mindjárt eleinte úgy tünteti föl, mint egy nemzetét magától elidegenített árnyék királyt; s végre, hogy rettentő példaként van feltüntetve, mint oly uralkodó, ki idegeneket akar betelepíteni az országba. Tudjuk, hogy ez utóbbi, kivált most, mily gyűlöletes eszme nálunk, s e gyűlöletes világitásban tünteti fel szerző egyik legnagyobb uralkodónkat. Szalayszerint, István uralkodása végén hoztak ugyan be az udvarhoz idegeneket Gizela és Péter; de hogy István a vallásos térítés szolgálán kívül más oly idegeneket hozott volna be, kiknek hatalma miatt a nemzet elidegenedett volna tőle: a történet nem említi. Ha Dobsa történetünkben egy, az idegen elemek behozatalát feltüntető népszerű iránydrámát akart írni, Pétert kell vala választania tárggyul, s békét kell vala hagynia a magyar alkotmányt megalapított, a nemzetiségeket nemzetté olvasztott nagy királynak.

István ezen hibái mellett, melyeket Dobsa kény szerint ruház rá, még elejtésére két három oly cselszövővel veszi körül, kikhez képest Jago valóban „becsületes.“ Különös, hogy mindezen mesterkedések dacára István királyban nincs tragikai bukás. A vén király trónján szunnyad el az örök álmra, a mi mindezek nélkül is megtörtént volna agg koránál fogva. A sok felvonáson keresztül sok csapás éri, a mi nagy szerencsétlenség és keserűség, — már pedig Dobsa maga adja nekem azt a leczkét ellenbírálataban, hogy „nagy különbség van a szerencsétlen és a tragicus ember közt.“

István minden nagy hibái s a körülötte levők minden hallatlan gonoszsága dacára sem kelt tragicus megindulást a nézőben, (s e részben Dobsa nem perelhet a nézővel). A tragoedia Nemesisének fegyvere úgy kiesik kezéből a szerzőnek, mint ugyane drámában kiesik a gyilok a cselszövőnek kezéből, midőn a beteg királyra akarja emelni, — és ha a történet Sz. Istvánjában senki sem lát tragicumot, tán még kevésbé lát a Dobsa I. Istvánjában, minden mesterkedés dacára.

Van-e a műben tragicum, azt legelőbb az érzelem mondja meg. — Egy külön, és pedig legmélyebb érzelem az, mely különbözik a sentimentalis, humoros, comicus, vagy lelkesedésre ragadó és buzdító érzelmektől. Ezen hatalmas s az erkölcsi világba legmélyebben ható érzelem hiányzik Dobsa művéből, s hiányzanék akkor is, ha István a hozzá illő nagyságban lenne feltüntetve; mert a mint mondtam, a nagy, sikerült reformok emberei nem kelthetnek tragicus érzelmet. Kik eszméiknek éltek s azoktól elválva nem tudjuk képzelni, ha eszméjük egy maradandó, sikerült műben maradt fen, ódák és hős költemények tárgyai lehetnek, de nem tragikai hősök. Dobsa ezt kerekén tagadja. — E tagadás eszébe sem jutna, ha sejtí vala, hogy a tragicum oly specialis érzelem, melyen fölül áll a magasztosan lelkesítő férfiak élete. A reformatorok a historiában nem a

végzet ellen fellázadt emberek, hanem a végzetnek végrehajtó eszközei — a történet ezen költői magasztosságban tünteti fel őket, és kevés költői érzéket árulna el, a ki másképp fogná fel életüket. A fatum az emberiség javítására s előbb vitelére küldi ki a reformatorokat és nagy hősöket — s az eposzban találjuk eddig az ily férfiakat, míg a tragoediában a fatum nem bátorító, hanem büntető hatalom. Tasso és Zrínyi így küldetik mennyei angyalok által hőseiket nemes föladatok betöltésére. Camoens Portugalia felfedező hajósairól eposz irt — és nem tragoediát; míg Dobsa Colum bust a legjobb tragoedia tárgynak véli. De bizonyos lehet benne, hogy csak úgy sikerülne a világ ez egyik legnagyobb hősenek életét ezen formába kényszeríteni, ha a történetet s az ezen emberről fenmaradt fogalmakat lényegesen megmásítaná. Akkor aztán adhatna egyuttal más nevet művének. Dobsa művére irt bírálatom kevés pontra szorított. Azt állítam, hogy

1) István király, egészben véve, nem hű a történethez; 2) hogy a kinek életében nem adja meg a történet a tragicumot, abból nem szabad a költőnek tragicus hőst csinálni, ha kivált nevezetes ember; 3) hogy István nagy reformator volt, s 4) hogy a nagy reformatorok tragicus hősök nem lehetnek.

Az 1. pontra Dobsa elismeri, hogy abban nem volt hű a történethez, hogy István politikai reformjait be nem hozta művébe. A 2-ra nézve Dobsa még tovább megy állításában, mint művében, s azt vitatja, hogy a történet holt anyag, melyből kénye kedve szerint faraghat a költő. Remélem, fenebbi fejtegetéseim mindenki mást (mert D-ról jót nem állok, mint nagyon érdekelt félről) meg fognak győzni a felől, hogy ez nem szabad, sőt igen káros elv. A 3-ra nézve Dobsa elismeri, hogy István nagy reformator volt, s ezt oly jól tudja, mint bárki más; de a 4-re nézve úgy vélekedik, hogy épen a reformatorok szolgálnak legjobb tárgyakul a tragoediára. Ezen nézete alaptalanságát is igen röviden kimutattam, s nem is szükséges hosszasan. Maga a tragicum természete ellenkezik az ő nézetével.

Egyéb állításaim mind mellékesek vagy a fenebbieknek alárendeltek valának, s Dobsa cik kem kikapdosott helyeivel folytatott csatározását nem viszonzom. A fő állítványok, s az egész áll szemem előtt valamint bírálatomban ugy ezen válaszomban is: Dobsának tetszétől függ, hogy akár folytassa a guerilla harczot, akár elveket vitasson egész összegökben. Csak azt ismétlem, hogy valamint Sz. Istvánból nem lehet és nem szabad tragoedia-hőst alakítani, ép ugy nem lehet és nem szabad Mátyás királyból, Nagy Lajosból sőt Colum busból sem. S a hazai történet, legyen szabad hozzá tennem, még kevesebb szabadságot enged meg, mint az idegen — azon kegyeletnél fogva, melylyel mindnyájan tartozunk iránta, s melyet legnagyobb mértékben épen a költőtől várhatunk.

SALAMON FERENCZ.

V E G Y E S.

— Folyó hó 17-én az akadémia philosophiai, törvény- és történettudományi osztályainak volt közös ülése. Legelőször *Venczel Gusztáv* tartta előadást, ez alkalommal „a jogi személyekről“ értekezvén, előszámlálva, kik s mik voltak a magyar jog szerint ilyesek gyanánt tekinthetők. Nevezetesen 1) a királyi fiscus; 2) az egyházi és világi közönségek — universitates; — 3) a jogilag önálló községek — communitates; — 4) egyházi s világi testületek — corporationes; — 5) társulatok, egyletek; 6) alapítványok — fundationes; — 7) egyes viszonyok és dolgok is, melyekre a személyiség fogalma ruháztatott, pl. az osztatlan vagyon, a földesuri érdek, melyet az uradalmi fiscus képviselt. Mindezek különbségeit fejtegette világosan, és ellene mondott a régebb jogtudomány azon tévedésének, hogy mindezeket csupán „erkölcsi személyekül“ ismerte, holott valóságos jogi személyek. Közlebbi felolvasása e jogi-személyiség történeti fejlődésére megy által. — Azután *Greguss Ágost* I. tag kezdé meg felolvasásait sorát „a személyes istenről.“ A vallás, ugymond csak személyes istent ösmér, ki értelemmel, mégpedig, mindentudó értelemmel, s akarattal, és pedig mindenható akarattal bír és így személy, nem elvonás, nem abstractió. Ki az isten személyiségét tagadja, istent magát is tagadja. A pantheismus csak álarcozott atheismus. A személyes isten fogalma a rationalismussal sem ellenkezik, mint sokan gondolják. Jövő alkalommal folytatja értekezését. — Végül, hogy az egyesült három osztály mindenike képviselve legyen a mai felolvasásokban, *Kubinyi Ferencz* mutatott be igen érdekes történelmi adatokat, jelesül két *Radvánszky, János* és fia *László*, naplóját, melyek részint latinul részint magyarul vezetvék, s a XVII. század végén és a XVIII-dik elején történt eseményekről szólnak. *János*, kinek atyját, *Györgyöt*, *Karaffa* elfogatta, kivált az „eperjesi mézárszék“ borzalmához szolgáltat szörnyű érdekes részleteket. Indítványozza előadó, keressék meg *Radvánszky Antal* ur, engedje lemásoltatni e naplókat az akadémia részére, valamint a *Radvánszky család* nagyszámú történeti okleveleit is. Utóljára meghatott szóval fölemlitvén *Kubinyi* ur, hogy ő vagyonos ember lévén s gyermektelen, összes vagyonát a n. muzeum, az akadémia és egy, még tudva nem levő örököse közt szándékozik megosztani; de addig is, míg ez történnék, halála előtt, igyekszik a tudományt, az akadémia céljait előmozdítani anyagi segélylyel; annál fogva most 1000 forintot szán

történelmi adatok és források beszerzésére, s ily célból, ha a t. akadémia erkölcsi pártolásban részesített, *Henszlmann* és *Ipolyi* társaival még e tavasz folytán *Konstantinápolyba* szándékszik utazni, az ottan létező magyar történeti, (illetőleg művészeti) emlékek összegyűjtésére. — Köszönettel fogadtatott. — Ezután a titoknok felolvasása az archaeologiai és statistikai bizottmányok jegyzőkönyveinek némely pontját; az elsőét a kassai dóm iránt, melynek kijavítása architecturái becésnek kárával foly; s a testvér-fővárosok fölveendő régi térképe iránt; a másikat, hogy az akadémia-nak egy régiebb határozata: az angol, porosz stb. kormányok felszólítása statistikai közlések iránt, foganatba vétessék. Végre jelenté a titoknok, hogy szerdán, 19-én, a *Teleki-pályadíj* kiadása végett összes ülés fog tartatni.

— A *Hunfalvy Pál* szerkesztette „Magyar Nyelvészet“ az akadémia nyelvtudományi osztályának közlönyévé alakul át. A szerkesztést ezentul is *Hunfalvy* fogja vinni, a nyelvtudományi bizottság felügyelete alatt. Címe az évenként 6 füzetben megjelenő folyóiratnak: „Nyelvtudományi Közlemények“ léssen, de nem zárja ki az irodalomra, irodalom történetre vonatkozó közléseket se. Előfizetési ára csak 3 ft.

— A *Kisfaludy-társaság* alapítói lettek újabban: *Pompéry János*, *Lévay Henrik* és *Remellay Gusztáv* urak (100 - 100 forinttal).

— *Madách Imre*, az *Ember* tragédiájának szerzője, a *Kisfaludy-társaság* részére egy alapítványt 100 forintban, s az akadémia tőkéjéhez 200 ftot ajánlott fel.

— A *Vachott Sándorné* szerkesztette „Szün-órak“ című folyóirat első füzeté már közkezen forog, érdekes, tanulságos tartalommal, kivált hölgyeink részére.

— *Vahot Imre* két munkára hirdet előfizetést, vagy csak aláírást. Egyik: „A londoni világkiállítás részletes leírása;“ másik: „Külföldi utazásának leírása.“ Amaz képekkel 2 ft. azok nélkül 1 ft; az utleírás 1 ft. A ki korán kél, aranyot lél.

— *B. Bánfi Rezső*, *Deák Farkas*, *Réthy Lajos* szintén előfizetési ívet köröztetnek a „Kolozsvári albumra“ — diszpéldány 3, közönséges 2 ftjával — beküldési határidőül május 15-két tűzvén ki.

— *Kocsányi László* *Teleki*-albumot adott ki, melyből a jövedelem harmadrészét az irói segélyegylet tőkéjéhez, továbbá 150 ftot a vizkárosok javára ajánl fel. Szándéka jó, de albuma ugyan gyenge.

UJ KÖNYVEK *).

MAGYAR NYELVÉSZET. Szerkeszti *Hunfalvy Pál*. Hatodik évfolyam 5-dik füzete. Előf. Ára 6 füzetnek 5 ft. 25 kr. (Osterlamm, Pest.)

A rendszeres **SZAVALLATTAN** alaprajza. Tankönyvül írta *Mátray Gábor*. Jövedelme a pest-budai zenedében megalapított magyar szavallattanszaki könyvtár gyarapítására fordították. Ára füzve 1 ft. 20. Vászonnétesben 1 ft. 50. (Trattner-Károlyinál, Pest.)

HELLÉN REMEKIRÓK magyar fordításban. Hatodik kötet. *Homér Iliás* II, III füzet. Görögből fordította folyó beszédben *Télly János*. Ára füzetenkint 40 kr. (Lampel, Pest.)

NÉPISME. A legjobb források után kidolgozva *Almásy Tihamér* által. Öt könyvatomú képpel. (E czim alatt is: **IFJUSÁGI KÖNYVTÁR**. VI. kötet). Ára kötve 1 ft. 80. (Engel és Mandello, Pest.)

KÉZAI Simon mester magyar **KRÓNIKÁJA**. Fordította *Szabó Károly*. Ára 1 ft. (Ráth, Pest.)

ABUSKA. Csagatajtörök szógyűjtemény. Török kéziratból fordította *Vámbery Ármín*. Előbeszéddelel s jegyzetekkel kísérte *Budenz József*. A magyar tudományos akadémia kiadása. (Emich, Pest.)

A **MAGYAR ALKOTMÁNY** történeti kifejlődése. Írta *Molnár Aladár*, ref. főiskolai segédtanár. Első kötet első fele. Ára 1 ft. (Pápán, a ref. főtanoda betűivel.)

POLITIKA vagy **ORSZÁGÁSZATTAN**, tekintettel a két művelt világrész államintézményeire és törvényhozására. Rendszeres tan- és kézikönyvül írta *Kautz Gyula* jogtudor stb. *Második fele*. Ára 4 ft. (Heckenast, Pest.)

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNELME. Írta *Horváth Mihály*. Új dolgozat. Negyedik kötet. I. Leopold trónra léptétől a szathmári békéig. Ára négy kötetnek 10 ft. (Heckenast, Pest.)

ISMERETTÁR. Nélkülözhetlen segédkönyv, mely a történelem, természet s egyéb tudományok és művészet köréből (lehetőleg) minél több érdekes tárgyat és egyéniséget betűsorozatos rendben megismertet. V. kötet. *Ferguson-Hermann*. Ára 1 ft. (Heckenast, Pest.)

Latin-német-magyar általános **TISZTI SZÓTÁR**. Írta *Kelemen Mór* ügyvéd. Átnézte dr. *Ballagi Mór*, tanár. Ára 50 kr. (Heckenast, Pest.)

A **FERTÁLYMÁGNÁSOK**. Regény két kötetben. Írta *Rózságyi Antal*. Ára 2 ft. 50 kr. (Emich, Pest.)

BESZÉLYEK. Írta *Deák Farkas*. Két kötet. Ára 2 ft. (Demjén, Kolozsvár.)

CICERO ÖSSZES LEVELEI időrendes sorozatban. Fordította, s magyarázó jegyzetekkel, mutatókkal ellátva kiadta *Fábián Gábor*, a magyar tud. akadémia rendes tagja. A Kisfaludy-társaság pártolása mellett. *Második kötet*. Ára 2 ft. (Emich, Pest.)

Zágoni **MIKES** Kelemen törökországi **LEVELEI**. A szerző saját kéziratából életrajzi értekezéssel közli *Toldy Ferencz*. I, II. kötet. (Heckenast, Pest.)

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY. Történeti elbeszélés mindkét nembeli ifjúság számára. Írta *Remellay Gusztáv*. I. kötet. (Emich, Pest.)

MAGYAR ÖSMESÉK mint hitregék a magyar nép ajkáról véve s a világtörténettel egyeztetve. II-dik kötet. Írta *Balkányi Szabó Lajos*. Ára 80 kr. (Okolicsányi és társa, Debreczen.)

A kis **ANDOR** és **ZOLTÁN** könyve. Elemi magyar olvasókönyv. Mindkét nemű népiszkolák első és második osztályainak használatára. Írta *Pánczél Ferencz*. Tizenkét csinos fametszetű képpel. Ára kötve 50 kr. (Stein, Kolozsvár.)

LATIN NYELVTANI SZABÁLYOK a nevek nemeiről, az igék mult idejéről és hanyatszaváról. Az Alvariféle latin versezet nyomán, a tanodai ifjúság számára írta *Cserkúti József*, k. r. tanár. Ára 15 kr. (Burger, Szeged.)

TELEKI-ALBUM. Szerkeszti és kiadja *Kotsányi László*. Első évi folyam. Ára 1 ft.; diszkötésben 1 ft. 50 kr. (Müller, Pest.)

TELEKI-NAPTÁR. 1862. Szerkeszti és kiadja *Kotsányi László*. Első évi folyam. (Müller, Pest.)

CICERO ÖSSZES LEVELEI, időrendes sorozatban. Fordította s magyarázó jegyzetekkel, mutatókkal ellátva kiadta *Fábián Gábor*, a magyar tud. akadémia rendes tagja. A Kisfaludy-társaság pártolása mellett. *Harmadik kötet*. Ára 2 ft. (Emich, Pest.)

HELLAS és **RÓMA.** Az ókori **REMEKIRÓK FORDÍTÁSAI**. Kiadja a pesti főgymnasium több tanára. I. füzet **URANIA** (Herodot VIII-dik könyve). Magyarította (?) *Bartl Antal*. (Beimel és Kozma, Pest.)

NYILT LEVELEZÉS.

Selmeczre, a magyar olvasó társaság ügyvivőjének. Tévedés nincs. A küldött pártolói díj mult évre iratott volt be, mert 1861, 62, 63 év teszen egy cyclust, és csak együtt e három évre lehet belépni. A könyvek folytatása is átmegy egyik évről a másikra.

Hamary D. urnak, Tatába. Csak tessék olvasni folyvást, nem lesz semmi hiány. A 9-dik iv rosziul van lapszámozva, csak a 10-diknél áll helyre megint a jó rend. Az ilyen megesik a mi nyomdánkban.

L. Szmiklós. Az előfizetési pénzeket vettük. A Figyelőnek csak január — octoberi folyamát lehetett megrendelni s így 1 ft. 50 kr. rendelkezésre vár. A verseket olvastuk: *könnyűséget* találtunk bennök, mindkét értelemben. Több mag kell.

Ritók Zsigmond urnak, N.-Várad. A 8 ft. pártolói díj megérkezett. A revényt az igazgató távollétében családja egyik tagja írta alá, de ebből semmi baj sincs. A könyvek is meg vannak rendelve.

M. Sziget, Sz. I. Sajnálom a késedelmet. Innen expedálva vannak a könyvek, könyvárusi uton. Jó volna megnézetni az ottani könyvárusnál. Tizenöt példány ment. Ha nincs ott, menni fog. A másik dolgot is eligazítom.

TARTALOM.

Nyilt válasz *Szemere M. urnak. Brassai.* — Az Ember tragédiája. *Szász K.* — Egy olasz költő szenvedései. *Reviczky Sz.* — Eszményi kandúr. *Szemere M.* — Csak az első szerelem boldogít. *Györy V.* — Színház. — Vegyes. — Uj könyvek. — Nyilt levelezés.

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tehesük, kéretnek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az ujonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész címét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek. A szerkesztőség.